

AZ EURÓPAI ADÁSVÉTELI JOG KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI AZ ANGOL ÉS A NÉMET JOGHOZ, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL EGY EURÓPAI NORMATÍV SZERZŐDÉSFOGALOM KÖRVONALAIRA

Gerhard DANNEMANN – Stefan VOGENAUER (eds): *The common European sales law in context: interactions with English and German law*
(Oxford, Oxford University Press, 2013; ISBN 9780199678907; LXVII + 789. old.)

A kötet alapját képező összehasonlító jogi vizsgálat ötlete a közös referenciakeret tudományos tervezetének¹ (Draft Common Frame of Reference, illetve rövidítve a továbbiakban: DCFR) megalkotása kapcsán merült fel, amely lényegében a szerződési jog és azzal összefüggő területek európai kodifikálását jelentette. Az előkészítő munkálatok során ugyanis nem szerepelt napirenden a DCFR, illetve egy jövőbeni uniós szerződési jog és a tagállami jogrendszerek közötti interakció vizsgálata. A ‘CESL in Context’ kutatási projekt 2009 őszén vette kezdetét, azonban az európai szerződési jog kodifikációja tekintetében uniós szinten zajló vita bizonytalan kimenetele miatt a pontos irány nyitott maradt. A vizsgálat eredetileg a DCFR modellszabály-szerepére (szabályozási orientációs modell az uniós vagy tagállami jogalkotó számára), valamint a felek választása alapján alkalmazandó európai szerződési jogi kódex funkciójára irányult. Az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról (‘Common European Sales Law’, illetve rövidítve a továbbiakban: CESL) szóló rendeletjavaslatának² közzétételét követően a hangsúly természetesen erre helyeződött át. A vizsgálat során a DCFR-t vonatkoztatási alapként a CESL szabályozási körén kívül eső kérdéseknél, illetve magát az egészet a „modellszabály-rendszer funkció” szempontjából vették figyelembe. A vizsgálat alapvetően négy interakció-csomópontra összpontosított. Az első csomóponthoz tartozó kérdések a CESL és a tagállami jog határmezsgyéjén találhatóak, vagyis az adásvételi ügylet azon kérdéseiről van szó, amelyek kívül esnek a CESL szabályozási körén, és amelyek elsődlegesen nemzetközi kollíziós magánjogi kérdésként jelentkeznek.³ A második csomóponthoz azok a nehézségek tartoznak, amelyek a DCFR-be és CESL-be szép számmal integ-

¹ Ld. Vékás Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010. január. 5–9.

² Az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról szóló rendeletjavaslata - COM(2011) 635 végleges (2011.10.11.)

³ Gerhard DANNEMANN – Stefan VOGENAUER: Chapter 1– Introduction: The European Contract Law Initiative and the ‘CFR in Context’ Project. In: Gerhard DANNEMANN – Stefan VOGENAUER (eds.): *The common European sales law in context: interactions with English and German law*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 15–16. (a továbbiakban: *The CESL in Context*)

rált generálklauzulák eltérő tagállami értelmezéséből adódnak. *Harmadik interakció-csomópontként a CESL és a tagállami jog közötti potenciális versenyhelyzet* említendő. A *CESL* és a tagállami jog egymástól való jelentős különbözősége – például az eltérő kockázattelepítés, a jobbiztonság kérdése, vagy éppen a *CESL* színvonaláról alkotott szubjektív kép – visszariaszthatja a feleket a *CESL* alkalmazásától. Ehhez kapcsolódóan felmerült például a teljes harmonizációt megvalósító *CESL* és a tagállami jog közötti ellentmondás abból a szempontból, hogy egy, a *CESL*-t választó német KKV-t a tisztességtelen szerződési feltételek kontrollja szempontjából alacsonyabb szintű védelem illet meg, mint egy a német jog alapján szerződő, KKV-nak nem minősülő vállalkozást.⁴ A *negyedik interakció-csomópont* pedig a *DCFR* illetve a *CESL* jogalkotási modell potenciálját érinti, továbbá jelentőségét a tagállami jog értelmezésénél és fejlesztésénél.⁵

A kötetet leginkább az európai szerződési jog területét érintő, az eddig elért eredményeket alapul vevő elemző és elmélet-képzés szerepét felvállaló tudományos műként lehet felfogni.

Lényegében tanulmánykötetről van szó, az adásvételi szerződés különböző kérdésköreit feldolgozó egyes fejezetek angol és német szerzők közös munkái, míg a 18. fejezet egy skót jogász közreműködésével készült.⁶ Ezen felül külön-külön fejezetekkel jelentkeznek a szerkesztők a kötet elején és végén. A kötet elején a *CESL* két előkérdését érintik (2. és 3. fejezet).⁷ A kötetet a tanulmányok eredményeit értékelő (21. fejezet), illetve a *CESL* valamint a *DCFR* modellszerep-potenciálját, különösen az angol és német jog vonatkozásában elemző (22. fejezet) zárja. E két-két nyitó, illetve záró fejezet közé ékelődik az adásvételi szerződés egyes kérdésköreit vizsgáló tizenhét fejezet, így a könyv egyfajta szendvics-felépítést tükröz.

Az adásvételi szerződés különböző kérdésköreit vizsgáló tizenhét fejezet a *CESL* normaszöveg-javaslat szabályait, valamint a *DCFR* vonatkozó szabályait hasonlítja össze az angol és német jog vonatkozó szabályaival. A tizenhét fejezet (4–20. fejezet)⁸ között található olyan kérdéskörök is, amelyek nem tartoznak a *CESL* rendeletjavaslat szabályozási körébe, mint a képviselő (13. fejezet), vagy a követelés-

⁴ Uo. 17.

⁵ Uo. 18.

⁶ Hector MacQueen, az Edinburghi Egyetem Jogi Kara egyetemi tanárának személyében.

⁷ A *CESL* választása valamint interakciója az angol és német joggal, illetve egyéb európai jogi aktszal a nemzetközi kollíziós magánjogi szabályok szempontjából (2. fejezet), valamint az európai szerződési jogi eszköz megalkotása és értelmezése (3. fejezet).

⁸ Az egyes fejezetek az adásvételi szerződés következő vonatkozásait vizsgálják: a szerződés fogalma (4. fejezet); az egyenlő bánásmód elve és a szerződési jog 'alkotmányjogiasítása' (5. fejezet); a tájékoztatás, a szerződés és a kommunikáció nyelve (6. fejezet); szerződéskötést megelőző kötelezettségek (7. fejezet); a szerződéskötés (8. fejezet); az elállási jog (9. fejezet); a szerződések értelmezése (10. fejezet); akaratihibák: tévedés, megtévesztés, fenyegetés, uzsora (11. fejezet); az általános szerződési feltételek kontrollja (12. fejezet); képviselő (13. fejezet); harmadik személyek javára szóló szerződéses kikötések (14. fejezet); jogok és kötelezettségek átruházása (15. fejezet); előre nem látható események (16. fejezet); az eladók és vevők kötelezettségei (17. fejezet); a teljesítés követeléséhez való jog és a szerződésszegés orvoslásához fűződő jog (18. fejezet); elállás/felmondás, árleszállítás és kártérítés (19. fejezet); az általános szerződési feltételek kontrollja és a kollektív igényérvényesítés (20. fejezet).

sek és kötelezettségek átruházása (15. fejezet). Ezen kérdésköröknél az összehasonlítási alapot kizárólag a *DCFR* modellszabályai szolgáltatták, továbbá – ahol ez felmerül – a *CESL* rendeletjavaslat előzményét képező ún. megvalósíthatósági tanulmány (*Feasibility Study*),⁹ illetve az átdolgozott megvalósíthatósági tanulmány vonatkozó szabályai. Mindezt az indokolja, hogy az adásvételi szerződéshez tartozó számos fontos kérdés kívül esik a *CESL* rendeletjavaslatban előirányzott szabályozási körön.¹⁰ Így a közös európai adásvételi jog által szabályozott adásvételi ügyletre *részben* mindenképp az egyébként az adott szerződéses tényállásra a nemzetközi kollíziós magánjogi normák szerint irányadó nemzeti jogot kell alkalmazni. Számos fejezet túllép a szabályozások pusztá összehasonlításának feladatán, és a *CESL* angol és német joggal való potenciális interakcióját is vizsgálja. A szerkesztőknek így nem lehetett könnyű feladatuk a kötet címének megválasztásánál. Legtalálóbbrak talán „A *CESL* és a *DCFR* angol és német jog szemüvegén keresztül” cím ígérkezne.¹¹ A könyv specifikus összehasonlító jogi mű, a címben szereplő „in context” jelző anynyiban nem túl szerencsés, hogy a könyv nem foglalkozik a *CESL* politikai, gazdasági, vagy társadalmi kontextusával, noha a cím ezt is sugallhatja.¹²

A kötet központilag tehát a *CESL*, a *DCFR*, valamint az angol és a német anyagi szerződési jog szabályait elemzi, amely alapvetően a szerződés létszakainak sorrendjét, illetve a tankönyvek szerkezetét követi. A középpontban így a felek szerződészkötést megelőző viszonyának, a szerződés megkötésének, értelmezésének, a szerződésből eredő jogoknak és kötelezettségnek, a szerződésszegés, valamint jogkövetkezményei vizsgálata áll. Ezekhez képest egyfajta előkérdés és külön-külön fejezet tárgya a szerződésfogalom feltárása, a nyelvnek, mint szerződési jogot befolyásoló tényezőnek tárgyalása, továbbá az európai szerződési jog kodifikálása és értelmezésének sajátosságai is külön fejezetben kaptak helyet. Ezen felül további két fejezet más jogterületekkel és jogágakkal való kölcsönhatás kérdéseire koncentráll, úgy mint a tisztességtelen szerződési feltételekkel szembeni kollektív igényérvényesítés, valamint az egyenlő bánásmód, és a szerződési jog ‘alkotmányjogiasításának’ témaköre.¹³

A könyvismertetés keretében nem lehetséges minden vizsgált kérdéskört áttekinteni. A kötet szerepének és jelentőségének szemléltetése érdekében az alábbiakban a szerződés fogalmáról, mint az európai szerződési jog kodifikálásának egyik központi kérdéséről szóló fejezet áttekintésére kerül sor.

A szerződés általános értelemben többárnyalatú fogalom, amely nem csupán a felek megállapodását takarja, de éppúgy érthető alatta az ezt rögzítő okirat, vagy

⁹ European Commission: European Contract Law: Work in Progress, Version of 19 August 2011. online elérhető: http://ec.europa.eu/justice/contract/files/feasibility-study_en.pdf (megtekintés ideje: 2014. 08. 30.)

¹⁰ SZILÁGYI Ferenc: *Az Európai Bizottság közös európai adásvételi jogról szóló rendeletjavaslatának kontextusa és egyes alapkérdései. Magyar Jog*, 2013. január. 17.

¹¹ Eric CLIVE 2013. november 22-i *The Common European Sales Law in Context* c. blogbejegyzése <http://www.epln.law.ed.ac.uk/2013/11/22/the-common-european-sales-law-in-context/> (megtekintés ideje: 2014.08.30.)

¹² Uo.

¹³ DANNEMANN–VOGENAUER i. m. 19–20.

maga a sajátos szerződéses jogviszony. „Technikai” oldalról nézve a szerződés *jogcselekményekből és tényekből fakad*, vagyis kevésbé helytálló egy olyan megközelítés, amely szerint *ezek alkotják*.¹⁴ A szerződés, mint sajátos jogviszony megközelítése eltérő módokon lehetséges, így a jogviszony legfontosabb jellemzőit alapul véve, azt elemezve vagy definiálva; emellett viszont egy általánosabb, a jogban és társadalomban betöltött funkcióin alapuló megközelítés is szóba jöhet. A szerződésfelfogáshoz egy adott jogrendszeren belül több út is elvezethet, attól függően, hogy milyen szemszögből próbáljuk megközelíteni a szerződés természetét.¹⁵ A *CESL* és *DCFR* felfogásának vizsgálata esetén ez nem lehet irányadó, mivel eleve hiányzik a nemzeti jogrendszer, mint kiindulópontot jelentő közeg. A *DCFR*-hez képest a *CESL* esetében annyiban jobb a helyzet, hogy uniós jogszabálytervezetről lévén szó, az Unió jogalkotási hatásköréből kifolyólag a *szerződés piacorientált felfogásából* lehet (kell) kiindulni.¹⁶

Alapvető különbségek figyelhetők meg a szerződés fogalma és felfogása között az angol és a német jogban. Az angol jog szerződésfelfogása a történelmi fejlődés eredményeit mutatja, meghatározó rétegét a *consideration*-tanon (miszerint valamilyen „ellentételezés” nélkül nincs szerződés) alapuló kártérítési kereset képezi. Mindemellett ezt a felfogást a kontinentális jogi gondolkodásból átszűrődött elemek is befolyásolják, valamint az a gyakorlati szemléletmód, amely szerződést a kereskedelem alapjának tekinti.¹⁷ Az angol jogban a *szerződés* alatt inkább *a felek megállapodását* értik, mintsem az azzal létrehozott jogviszonyt.¹⁸ Alapvetően a szerződés két, egymással versengő felfogásáról lehet beszélni az angol jogban. Az egyik a szerződést *alkuként* fogja fel, amelynél a *consideration*-tan központi szerepet játszik, és egyfajta perelhető ígéret(ek) (*actionable promise(s)*) formájában írja le a szerződést.¹⁹ A másik a szerződést a felek megállapodásból fakadó, jogilag kikényszeríthető kötelezettségekként fogja fel, amelynél hangsúlyosabb a felek akaratának érvényesülése, és amely a *consideration*-tan jelentőségének minimalizálására törekszik. A felek akaratának érvényesülése általában véve a nyilatkozati elv mentén valósul meg.²⁰ Elméleti síkon a *consideration*-tan halványulása és a felek akaratának előtérbe kerülése abban figyelhető meg, hogy a bírói gyakorlat ma már abban is adottnak látja a szerződéshez szükséges *consideration*-t, ha az ígéretet tevő félnek az adott szerződésből valamilyen gyakorlati haszna származik (pl. kiegészítő pénzüsszeg *ígérete* – szerződés – a megrendelő részéről azért, hogy időre elkészüljön a megrendelt munka, noha

¹⁴ Simon WHITTAKER – Karl RIESENHUBER: Chapter 4 – Conceptions of Contract. In: Gerhard DANNEMANN – Stefan VOGENAUER (eds.): *The common European sales law in context: interactions with English and German law*. Oxford, Oxford University Press, 2013. 120.

¹⁵ Uo. 123–124.

¹⁶ Uo. 125.

¹⁷ Uo. 158.

¹⁸ Uo. 121.

¹⁹ Uo. 128.

²⁰ Uo. 129.

erre a vállalkozó egyébként is köteles a vonatkozó szerződés alapján).²¹ Ismeretlen az angol jog számára a szerződéses egyensúly kérdése, továbbá a szerződési jog területén generálklauzula jelleggel a jóhiszeműség és tisztesség, vagy ésszerűség elve.²²

A német jog különbséget tesz a szerződés, és annak érvényessége vagy hatályossága között.²³ Az angollal szemben a szerződést absztrakt módon (átfogóan) közelíti meg: a felek megállapodásán alapuló, két egybehangzó jognyilatkozatból álló kétoldalú jogügyletként fogja fel. A szerződés kötelező ereje a felek szabad akarati elhatározásából és ennek jognyilatkozati formában való kinyilvánításából fakad; sem alku, sem alakisági követelmény nincs.²⁴ Hasonlóan ismeretlen a „szerződési igazságosság” követelménye.²⁵ Lényeges a különbség az angol és német jog között a szerződési hűség felfogása tekintetében. Míg az angol jog szerződésszegés esetén elsődleges következményként a kártérítést alkalmazza, a német jog fenntartja a teljesítés követeléséhez való jogot.²⁶ Mindebből az következik, hogy a német jog *komolyabban veszi* a szerződésből eredő kötelezettségeket, mint az angol jog,²⁷ az érme másik oldala viszont, hogy az angol jog megoldása *rugalmasabb, kereskedelmibb* szemléletű. Nem nehéz felismerni, hogy a két európai modell szerződésfogalma sokkal inkább a kontinentális, és azon belül is a német jog felfogását tükrözi.

Mindkét európai modell meghatározza a szerződés fogalmát, a *DCFR* abban tér el a *CESL*-től, hogy a szerződést a jogügylet egyik formájaként fogja fel, a *CESL* viszont, mint kifejezetten szerződési jogi kodifikáció, ezt értelemszerűen nem követi, mivel „pusztán” a szerződési jog rendszerében gondolkodik.²⁸ Mindemellett a jogügylet árnyéka azért felfedezhető a *CESL* normaszöveg-javaslat egyoldalú jognyilatkozatokról vagy magatartásról szóló 12. cikkében.²⁹ A *DCFR* (ahogy a *CESL* is) a szerződésre a felek *megállapodásaként* tekint, tehát nem pusztán *jogviszonyként*, amely meghatározható lenne a „sikeres” szerződés-kötési folyamatra utalással. A *szerződéses jogviszony* a szerződést létrehozó *megállapodásból fakad*. Ebből következik, hogy a szerződés létrejöttét befolyásoló olyan körülmények, mint a tévedés, megtévesztés, kényszer, alapelvek vagy eltérést nem engedő szabályok megsértése, amelyek a szerződés érvénytelenségét eredményezik, a megállapodás szintjén relevánsak. A *DCFR* és *CESL* között eltérés figyelhető meg a megállapodáshoz kapcsolódó joghatások tekintetében.

A *DCFR* a megállapodáshoz kapcsolt joghatások esetében megkülönbözteti egyrészt azt a megállapodást, amely szerződéses jogviszonyt keletkeztet, másrészt azt, amely egyéb joghatásokra irányul. Ez utóbbira példa a meglévő szerződéses jogvi-

²¹ Uo. 130–131.

²² Uo. 132.

²³ Uo. 121.

²⁴ Uo. 133–135., 159.

²⁵ Uo. 136.

²⁶ Uo. 127–128., 135., 159.

²⁷ Uo. 159.

²⁸ Uo. 137–141.

²⁹ Uo. 159.

szonyt módosító vagy megszüntető megállapodás, amely szerződés ugyan, de nem hoz létre szerződéses kötelezettséget: a megállapodás tehát magában a módosításban vagy megszüntetésben való megállapodást jelenti, a módosítás vagy megszüntetés tartalma illetve ehhez kapcsolódó joghatások – pl. az eredeti állapot helyreállítása – a módosított vagy megszüntetett szerződés tartalmaként illetve ahhoz kapcsolódóan merülnek fel. A *DCFR* tehát abból indul ki, hogy az érvényes szerződés kötelező a felekre nézve, nem pedig abból, hogy az érvényes szerződésből eredő kötelezettségek kötelezőek a felekre nézve: így a szerződés kötelező a felekre nézve akkor is, ha abból a felekre nem hárulnak kötelezettségek.³⁰ A *CESL* ezzel szemben nem határozza meg a szerződéses jogviszony fogalmát, szerződést pedig – a *DCFR*-től eltérően – olyan megállapodásként határozza meg, amelyből kötelezettségek vagy egyéb joghatások keletkeznek. A *CESL* meghatározza a szerződés fogalmát, így egy *absztrakt, általános érvényű szerződésfogalmat* is rögzít, amely nem korlátozódik a *CESL* szabályozási körébe tartozó szerződéstípusokra.³¹ A *CESL* és a *DCFR* szerződésfogalma a szerződési szabadság (egyéni cselekvési szabadság) elve és a kereskedelmi forgalom elősegítése, mint jogpolitikai cél közötti középutat igyekszik követni. A *DCFR* ide vonatkozó II.-1:102 cikke a fél szabadsága (*party autonomy*) címet viseli, amely a német jogra emlékeztet, ahol a szerződés az egyén cselekvési szabadságából fakad (*Privatautonomie, Selbstbestimmung*) és egyúttal jelenti annak kifejeződését is.³² Mindez azt implikálja, hogy a jog csak akkor kapcsol a cselekvési szabadság kifejeződéséhez (akaráthoz) joghatást, ha az csorbítatlan, és nem áll fenn például tévedés a szerződés tárgya tekintetében. Ellenben az angol szerződési jogot uraló szerződési szabadság elve mögött a kereskedelmi forgalom elősegítésének gondolata áll, így az angol jog megengedőbb, és a felek tökéletlen megállapodását is szerződésnek ismerheti el. A *CESL* a *DCFR*-rel szemben a szerződési szabadságot alapelveként rögzíti, ugyanakkor a *CESL* rendeletjavaslat erre vonatkozó preambulumbekzdéséből az következik, hogy ezt az egyéni cselekvési szabadság értelmében használja. A preambulumbekzdés alapján nyilvánvaló a *CESL* és az angol jog szerződési szabadság-felfogása közötti tartalmi különbség, előbbi ugyanis nem a piaci szemléletben, hanem az egyéni akarati elhatározás és cselekvési szabadság *etikájában* tűnik gyökerezni.³³

A szerződéses megállapodás természete kapcsán elmondható, hogy úgy a *DCFR*, mint a *CESL* szerint a megállapodás a felek akaratán alapul. A *DCFR* nem határozza meg közvetlenül, hogy a megállapodás az ajánlat és annak elfogadása eredményeként jön létre, de több olyan rendelkezés is van, amely erre a felépítésre utal. Az akarat-elem az ajánlattétel és a megállapodás szintjén is megjelenik, így a feleknek a szerződés létrehozására *irányuló* egyoldalú jogügylete az ajánlat, az elfogadó nyilatkozat vagy magatartás az *egyetértést* mutatja, a szerződés pedig akkor jön létre, ha a felek egy olyan jogviszony akartak létrehozni, amely rájuk nézve kötelező, illetve

³⁰ Uo. 139–140.

³¹ Uo. 141.

³² Uo. 135.

³³ Uo. 141–142.

más joghatások létrehozására *irányult*. Mint az érme másik oldala, az akarat-fókusz-ból az is következik, hogy a felek egyébként kinyilváníthatják, hogy a közöttük lévő megállapodás nem szerződés létrehozását célozza. A *CESL* esetében a megállapodás státusza hasonlóan alakul, de nem azonos, mivel nem tartalmazza azt az utalást, hogy a felek megállapodásának rájuk nézve kötelezettségeket teremtő jogviszonyra kell irányulnia, azt viszont rögzíti, hogy a megállapodás az ajánlat elfogadásával jön létre. Az akarat értelmezése szempontjából a *DCFR* és a *CESL* egyaránt az objektív megközelítést követi, azaz a nyilatkozási elv érvényesül. Mindez azonban kisé aláássa a két európai rendszer egyéni akaratra és cselekvési szabadságra lefektetett szerződésfelfogását.³⁴

A *CESL* esetében a tulajdonképpeni szerződéstől meg kell különböztetni a feleknek a *CESL* alkalmazásáról szóló megállapodását. Fogyasztói szerződés esetében a *CESL* választásáról szóló megállapodásnál némileg módosul az előzőleg meghatározott szerződésfogalom, mivel abból lehet kiindulni, hogy a fogyasztó javára nyújtandó kötelező tájékoztatás miatt megbomlik az egyensúly az egyéni cselekvési szabadság és piaci szemlélet között abban az esetben, ha ez a vállalkozásnak többletköltséget jelent.³⁵ Közös mindkét európai rendszerben, hogy a feleknek a szerződés létrehozására irányuló megállapodásán kívül a szerződés létrejöttéhez egyéb feltétel, különösen alakisági követelmény főszabályként nem érvényesül. Ezen felül nincs kölcsönösségi (*consideration*), vagy például a francia jogban érvényesülő *cause*-tannak (illetve helyesebben tanoknak) megfelelő követelmény (amely szerint a feleket a szerződéskötésnél valós szándéknak kell vezérelnie és a szerződésnek jogszerű célra kell irányulnia, egyébként szerződésről beszélni nem lehet).³⁶ A *CESL* által szabályozott adásvételnél egyetlen implikált kölcsönösségi követelmény azonosítható, mégpedig a vételár megfizetése, ez azonban nem a szerződés általános fogalma körében merül fel. Ezzel összhangban a *CESL* által szabályozott digitális tartalom szolgáltatására irányuló szerződés létrejön függetlenül attól, hogy a digitális tartalomszolgáltatást díjfizetés ellenében, avagy anélkül nyújtják.³⁷

A szerződésszegés esetén alkalmazható jogkövetkezmények tekintetében mindkét európai rendszer első helyen rögzíti a jogosult (a *CESL* kontextusában *a vevő*) teljesítés követeléséhez való jogát. E jogosultság biztosítani igyekezik a jogosult teljesítéshez fűződő érdekének érvényesülését, amellyel elkerülhetőek a szerződésszegésnél felmerülő kár megállapításával kapcsolatos nehézségek, ezen felül a szerződés kötelező jellegének elvét is erősíti. Ugyanígy mindkét rendszer biztosítja a kötelezett (a *CESL* kontextusában: eladó) számára a teljesítéshez való jogot, illetve főszabályként azt a jogot, hogy korábbi hibás teljesítését orvosolja. A *CESL* kontextusában ez utóbbi fogyasztói ügyletnél nem érvényesül.³⁸

³⁴ Uo. 143–144.

³⁵ Uo. 145.

³⁶ Vö. Konrad ZWIEGERT – Hein KÖTZ: An Introduction to Comparative Law. (Translation by Tony Weir) [Bevezetés az összehasonlító jogba. Fordította Tony Weir] Oxford, Clarendon Press, 1998. 381.

³⁷ Uo. 146–147.

³⁸ Uo. 147–150.

A *DCFR*-ben és a *CESL*-ben a jóhiszeműség és tisztesség elve nem képezi ugyan részét a szerződésfogalom meghatározásának, ugyanakkor áthatja mindkét vizsgált rendszert, és különösen a szerződéses jogviszonyt. A jóhiszeműség és tisztesség elve a *DCFR*-ben két vonatkozásban jelenik meg: egyrészt jogtechnikai fogalom, amely fogalom-meghatározás (*DCFR I.-1:103(1)*) és egyes rendelkezések szintjén explicite megjelenik (pl. *DCFR III.-1:103*). Másrészt pedig, mint *áthatóbb elv*, felhívható olyan rendelkezések alátámasztására, amelyek egyébként nem tartalmaznak utalást a jóhiszeműség és tisztesség elvére (pl. *DCFR I.-1:103(2)*). Az elv megtalálható az értelmezésről szóló szabályban is (*DCFR I.-1:102(3)*), amely a konkrét szabályoktól elvontabb szint, mivel a *DCFR* minden rendelkezésére vonatkozik, implikálva a szabályok értelmezés útján történő fejlesztését is. A szerzők arra megállapításra jutnak, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve a *DCFR* szerződésfelfogásának szerves részét képezi, amely megjelenik a létrehozásról, értelmezésről, teljesítésről és szerződésszegésről szóló szabályokban, ezek hiányában tehát nem lehet teljes értékű képet alkotni a *DCFR* szerződésfelfogásáról.³⁹ A *DCFR*-hez képest a *CESL*-ben annyiban változik a kiindulópont, hogy a jóhiszeműség és tisztesség elve explicite az *alapelvek* (general principles) között jelenik meg, de hasonlóan a *DCFR*-hez, az elvre való utalás levezethető az értelmezésről szóló szabálynál is, amely utat nyit a jogfejlesztő értelmezés előtt.

A terminológia szempontjából a *DCFR*-hez hasonlóan a *CESL* is különbséget tesz az *alapelvnek* megfelelő magatartás *kötelessége* és a szerződéses jogviszonyból eredő *kötelezettség* között – ez a magyar jogi terminológia szintjén is leképezhető. A kötelezettség fogalma ugyanis egyrészt szélesebb a szerződésből közvetlenül fakadó kötelezettségeknél: a *CESL* esetében e fogalom alá tartozik az elállás vagy megtámasztás esetén fennálló eredeti állapot helyreállítására irányuló kötelezettség. A *kötelesség* (duty, vagy a német szövegváltozatban Pflicht) és *kötelezettség* (obligation, vagy a német szövegváltozatban Verpflichtung) közötti különbségtételt az indokolja, hogy a *kötelesség* megsértésénél a szerződésszegéshez kapcsolódó jogkövetkezmények közvetlenül nem alkalmazhatóak. (A *CESL normaszöveg-javaslat* magyar szövegváltozata sajnos *nem érzékeli* ezt a különbséget.) Ezt a különbséget fejezi ki a jóhiszeműség és tisztesség elve kapcsán a *CESL normaszöveg-javaslat* 2. cikkének (2) bekezdése, amely a kötelesség megsértésének következményeit elsősorban valamilyen jogosultság gyakorlása lehetőségének elvesztésében határozza meg, de említi a hátrányért való kártérítési felelősséget is.⁴⁰ Ellenben a rákövetkező 3. cikkben szabályozott együttműködésnél – egyezően a *DCFR III.-1:104* cikkével – már *kötelezettségről* van szó a normaszöveg-javaslatban, mivel a jogpolitikai koncepció ez esetben az, hogy szerződésszegéshez kapcsolódó általános jogkövetkezmények nyerjenek alkalmazást.⁴¹ A jóhiszeműség és tisztesség generálklauzula-jellegéből az is következik,

³⁹ Uo. 150–153.

⁴⁰ A magyar szövegváltozat pontatlan, amely egyrészt *kötelezettség* megszegéséről szól, másrészt ehhez kapcsolódóan a szerződésszegéssel okozott hátrányért való felelősséget rögzíti, noha egyikről sincs szó az eredetinek tekinthető angol változatban.

⁴¹ Uo. 153–156.

hogy erre a bíróságok minden olyan esetben visszanyúlhatnak, amelynél meghatározott jogosultság gyakorlása, jogkövetkezmény alkalmazása, vagy felelősség megállapítása indokolt. A jóhiszeműség és tisztesség elve tehát nem csak az ezen alapuló vagy erre hivatkozó szabályok esetében van jelen, hanem bármely, a *CESL* szabályozási körébe tartozó kérdés kapcsán is felmerülhet. Az alapelvre hivatkozó specifikus szabályok a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség vállalkozások közötti szerződések esetén; a lényeges körülmény elhallgatásán alapuló tévedés vagy megtévesztés, mint megtámadási ok; a szerződés értelmezése és a hallgatólagos feltétel azonosítása; valamint a tisztességtelen szerződési feltételek kontrollja. További, a jóhiszeműség és tisztesség elvével rokon generálklauzuláknak tekinthetőek a *CESL* rendszerében a tisztességtelenség, az ésszerűség, a méltányosság és a jogos érdek fogalmai.

A szerzők a *CESL* esetében is arra a következtetésre jutnak, hogy a szerződés megkötése és tartalma egyaránt tárgyát képezi a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek, ami tehát ezeket a mozzanatokat is áthatja. Ami tisztázatlan, hogy hogyan viszonyul maga az *alapelv* (értve itt az együttműködésről szóló alapelvet is) az *elvre* hivatkozó egyes rendelkezésekhez, valamint azon egyéb rendelkezésekhez, amelyeket az *elv megnyilvánulásának* tekintenek. A *CESL* rendeletjavaslat 31. preambulum-bekezdése értelmében az *alapelv nem hívható fel* a feleket megillető olyan jogosultságok módosítása érdekében, amelyeket az alapelv specifikus megnyilvánulásának számító rendelkezések rögzítenek. Arra azonban nem ad választ a hivatkozott preambulum-bekezdés, hogy melyek ezek a rendelkezések.⁴² A jóhiszeműség és tisztesség elvének a szerződésfogalom kapcsán betöltött szerepe nemcsak a kontinentális felfogáshoz való hovatartozást jelzi, hanem ezen belül azon rendszerekkel való szövetséget is, amelyek ennek az alapelvnek jelentős szerepet tulajdonítanak (pl. a német vagy éppen a magyar magánjog).⁴³

A specifikus összehasonlító jogi vizsgálat többrétegű értékes eredményt produkál. Az újszerűség talaján állva nem meglepő, hogy a fejezetek szerzői konstruktív kritikát fogalmaznak meg a *CESL* és a *DCFR* egyes szabályaival szemben.⁴⁴ Találkozni lehet azonban ennek ellenkezőjével is, azaz, hogy a szerzők útmutatót látnak a *CESL* és/vagy a *DCFR* egyes szabályaiban az angol vagy a német jog számára: mindkét tagállami jogrendszer esetében modellértékűek a *DCFR* és a *CESL* szerződéskötési ajánlat közlésére vonatkozó szabályai.⁴⁵ A német jogalkotó számára megfontolható lenne az elállási jogok szerkezetének a *CESL* szerinti átalakítása,⁴⁶ valamint a

⁴² Uo. 156–158.

⁴³ Uo. 158, 159.

⁴⁴ Ld. pl. Kasper STEENSGAARD – Christian TWIGG-FLESNER: Chapter 7 – Pre-Contractual Duties. In: *The CESL in Context* i. m. 218–219; Philipp HELLWEGE – Lucinda MILLER: Chapter 12 – Control of Standard Contract Terms. In: *The CESL in Context* . i. m. 430–433.

⁴⁵ Caroline HARVEY – Michael SCHILING: Chapter 8 – Conclusion of Contract. In: *The CESL in Context* i. m. 293.

⁴⁶ Reiner SCHULZE – Jonathan MORGAN: Chapter 9 – The Right of Withdrawal. In: *The CESL in Context* i. m. 307.

DCFR szerződésszegés orvoslásához való jogra vonatkozó szabályainak modellértéke.⁴⁷ Az angol jog számára lehet útmutató a *CESL* szerződésszegés esetén biztosított orvoslati eszközrendszere, amely ismeri a teljesítés követelését, mint orvoslati eszközt, ezen felül a fél dönti el, hogy melyik eszközt kívánja „bevetni”.⁴⁸ Úgyisntén éri bírálata a két vizsgált nemzeti jogrendszer egyes intézményeit, így az angol jog ún. ellenszolgáltatás (pontosabban: kölcsönösség) tanát (*doctrine of consideration*),⁴⁹ az elláshoz kapcsolódó visszaszolgáltatási kötelezettség (*restitution following contract termination*) „mindent vagy semmit” jellegét (misperint csak akkor követelhető a megfizetett pénzösszeg visszaszolgáltatása, ha a másik fél semmit nem teljesített kötelezettségéből, egyébként csak kártérítési igényről lehet szó),⁵⁰ vagy a képviselnek azt a válfaját, amelynél a harmadik személy irányában nem fedik fel a képviselt személyét, a képviselő mégis közvetlenül szerez jogokat a képviselt számára (*undisclosed principal*).⁵¹ A német jog esetében különösen a tisztességtelen szerződési feltételek szabályozása képezi kritika tárgyát.⁵² Annak ellenére, hogy a *CESL* az angol szerződési jog elméleti alapjaitól lényegesen, a némettől pedig esetenként eltér, valószínűtlen, hogy ez valódi problémát okozna az online közegben megvalósuló határon átnyúló adásvételi ügyleteknél. A szerződéskötésre vonatkozóan kialakított és alkalmazott szerződési feltételek a *CESL* alapján is alkalmazhatónak tűnek.⁵³ Arra is van példa, hogy a *CESL* szabályozási körén kívül eső kérdést vizsgáló szerzők a *DCFR* szabályait vették alapul, mint az európai szabályozás modelljét (*különösen* a képviselőt és az engedményezés esetében).⁵⁴ A *DCFR* és a *CESL* harmadik személy javára szóló szerződésre vonatkozó szabályai modellként szolgálhatnak az irányelveken keresztül megvalósuló szerződési jogi jogalkotás (*acquis*) átdolgozása vagy bővítése során.⁵⁵

Nem utolsó sorban jól látható a kötet alapján, hogy az egyes fejezetekben feldolgozott kérdéskörök területén már ma is mennyire jelen van az európai impulzusból származó, uniós irányelveken és rendeleteken keresztül közvetített szabályozás. A közös alapot szolgáltatató tartópillérek így nagyrészt már ma is felismerhetőek. Mindemellett kétségtelenül számolni kell a *CESL* tagállami magánjogra gyakorolt közvetett (ki)hatásaival is.⁵⁶

⁴⁷ Mindy CHEN-WISHART – Ulrich MAGNUS: Chapter 19 – Termination, Price Reduction, and Damages. In: *The CESL in Context* i. m. 685–686.

⁴⁸ HECTOR McQUEEN – Barbara DAUNER-LIEB – Peter W TETTINGER: Chapter 18 – Specific Performance and Right to Cure. In: *The CESL in Context* i. m. 646.

⁴⁹ Ld. WHITTAKER – RIESENHUBER i. m. 130-132.; HARVEY – SCHILING i. m. 293.

⁵⁰ Ld. CHEN-WISHART – MAGNUS i. m. 653.

⁵¹ Ld. Robert FREITAG – Thomas KREBS: Chapter 13 – Representation. In: *The CESL in Context* i. m. 499.

⁵² Ld. HELLWEGE – MILLER i. m. 442., 448–449., 458–459.

⁵³ Ld. HARVEY – SCHILING i. m.293.

⁵⁴ Hugh BEALE – Wolf-Georg RINGE: Chapter 15 – Transfer of Rights and Obligations. In: *The CESL in Context* i. m. 522; FREITAG – KREBS i. m. 469.

⁵⁵ Andrew BURROWS – Christoph BUSCH: Chapter 14 – Contract Terms in Favour of Third Parties. In: *The CESL in Context* i. m. 519–520.

⁵⁶ Vö. SZILÁGYI Ferenc: Európai szerződési jog és a nemzeti szerződési jog rendszere: átültetési gyakor-

A *CESL* folyamatban lévő kodifikációja méltán értékelhető az európai szerződési jog alapkőletételeként. A kodifikációs folyamat figyelemmel kísérése, a szakmai vitában való részvétel és az ehhez való hozzájárulás kívánatos minden érintett, így tagállami szervek, szakmai szervezetek, elméleti és gyakorló jogászok részéről egyaránt. A *CESL* kapcsán még számos hasonló, hármas összehasonlító vizsgálatra lenne igény és szükség. A kötet a hazai jogászközönség számára is hasznos olvasmány, amely egyrészt a *CESL* javaslatának tudományos igényű elemzésével szolgál, másrészt feltárja a *CESL* tagállami joghoz való kapcsolódásának potenciális kérdéseit.

SZILÁGYI Ferenc